www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

غېرىب - سەنەم[1]

(داستان)

تارىخنىڭ بىرمىڭ ئىككى يۈزىنچى يىلى ماۋەرا ئۇننەھر ۋىلايىتىدە ــ بەكرى ئاباد دېگەن شەھەردە شاھى ئاببباسخان ئاتلىق بىر پادىشاھ بار ئىدى. ئۆزى كەرەملىك، ياخشى سۆزلۈك، خوپ يۈزلۈك پادىشاھ ئىدى. ئەمما ئۆز يېنىدا كۆڭۈلدىكىدەك زېرەك ۋە دانا ۋەزىرى يوق ئىدى.

كۈنلەرنىڭ بىر كۈنى باغداد شەھىرىدىن ھەسەن ئاتلىق ئادىل، دانا، تولا ئىشلارنى كۆرگەن، ياخشى - يامانىنى تەجرىبە قىلغان بىر كىشى سودىگەرچىلىك بىلەن بەكرى ئابادقا كېلىپ قالدى. پادىشاھنىڭ ھۆزۈرىغا مەرغۇب ۋە دىلكەش تۆھپىلىرىنى ئېلىپ كېلىپ كۆرۈشتى. ئەتراپ - ئالەمنىڭ ھادىساتلىرى ۋە ئاجايىپ - غارايىپلىرىدىن سېزىشتى. ئۇنىسى ــ ئۇلپەتلەر ئېلىشتى. بۇ كىشىنىڭ سۆھبىتى پادىشاھقا مەرغۇب بولۇپ، نىيىتىنىڭ خالىسلىقى ھەم راسكويلۇقى روشەن مەلۇم بولغاندىن كېيىن، ئاخىر ئۇنى ئۆزىگە يېقىن ۋەزىر قىلىپ يېنىدا تۇرغۇزدى.

ھەسەن ۋەزىرنىڭ مەرتىۋىسى ۋە ھۆرمىتى كۈندىن - كۈنگە زىيادە بولدى. زېرەك ۋە دانالىقى ئالەمگە يېيىلدى. پادىشاھنىڭ شان - شەۋكىتىمۇ كۈندىن - كۈنگە ئۇلغايدى. لېكىن ھەر ئىككىسىنىڭ پەرزەنتلىرى يوق ئىدى. بۇلار ھەمىشە خۇداغا ناله قىلىپ، دەرگاھىدىن پەرزەنت تىلەر ئىدى. بۇلارنىڭ دۇئالىرى ئىجابەت بولدى. پادىشاھ بىلەن ۋەزىرنىڭ ئاغىچىلىرى ھامىلدار بولدى.

كۈنلەرنىڭ بىر كۈنى پادىشاھ بىلەن ھەسەن ۋەزىر بىرنەچچە مۇلازىملىرىنى ئېلىپ شىكارغا چىقتى. شىكار ئۈستىدە پادىشاھقا بىر چىشى توشقان يولۇقتى. پادىشاھ بۇ توشقانىنىڭ قورسىقىدا بالىسى بارلىقىنى پەملىگەندىن كېيىن، ئۇنىڭغا رەھىم قىلىپ، ئاتماي قويۇۋەتتى. بۇ توشقان ۋەزىرگىمۇ ئۇچرىدى. ۋەزىرمۇ تەگمىدى. چۈنكى پادىشاھ بىلەن ۋەزىرنىڭ ھەر ئىككىلىسى خوتۇنلىرىنىڭ ھامىلدار ئىكەنلىكلىرىنى ئېيسىگە ئېلىپ كۈلۈۋەتتى. پادىشاھ بىر مەزگىلگە كەلگەندە، ھەسەن ۋەزىر ھېلىقى توشقانىنى ئېيسىگە ئېلىپ كۈلۈۋەتتى. پادىشاھ ئۇنىڭدىن:

ــ نېمىگە كۈلىسىز؟ ــ دەپ سورىدى.

ــ مەن ئۆزۈمنىڭ ئەخمەقلىقىمگە كۈلىۋاتىمەن، ــ دېدى ۋەزىر، ــ ماڭا بىر بوغاز توشقان ئۇچرىغانىدى، خوتۇنۇمنىڭ ھامىلدار ئىكەنلىكى ئېيسىمگە كېلىپ، ئاتماي قويۇۋەتتىم.

ــ ئاشۇ توشقان ماڭىمۇ ئۇچرىدى، مەنمۇ ئۇنى ئاتمىدىم، ــ دېدى پادىشاھ، ــ

---

① «غېرىب - سەنەم» داستانىنىڭ بۇ نۇسخىسى شەمسىددىن ناملىق كىشى تەرىپىدىن قەلەمگە ئېلىنغان بولۇپ، بىرمۇنچە ئۆزگىچىلىكلەرگە ئىگە. شۇڭا ئوقۇرمەنلەر ھۆزۈرىغا سۇنۇلدى (مۇھەررىردىن).

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

خوتۇنۇمنىڭ ھامىلىدار ئىكەنلىكى مېنىڭمۇ گۇيۇمغا كەلگەنىدى. دېمەك، ھەر ئىككىلىمىز-نىڭ يۈرىكى بىر ئىكەن. ئانداق بولغاندىكىن، — دېدى پادىشاھ سۆزىنىڭ ئاخىرىدا، — ئەي، ۋەزىر ھەسەن، ئەگەر بىرىمىزنىڭ ئاغىچىسى ئوغۇل، بىرىمىزنىڭ ئاغىچىسى قىز تۇغسا، بىرىنى بىرىگە ئەھدى نىكاھ بىلەن ئېلىپ بەرگەيمىز. ئەگەر ھەر ئىككىلىسى ئوغۇل ياكى قىز بولسا، تەقدىرنىڭ پۈتكىنىگە قاراپ ئىش قىلغايمىز. ئەجەل يېتىپ، بىرىمىز ئىلگىرى ئۆلۈپ، يەنە بىرىمىز تىرىك قالساق، ھايات قالغىنىمىز ئۇشبۇ پەرزەنتلەرنى ياخشى كۆرۈپ، ئوبدان ئاسراپ، تاكى كامالىغا يەتكۈنچە ئوقۇتۇپ، ھەر قىسىم ئىلىملەردىن بەھرىمەن بولغۇچە، ئىلىم تەھسىل قىلدۇرغايمىز، دەپ ۋەدىلىشىپ، ئۆز تىلىدىن خەت يېزىپ مۆھۈرلىرىنى باستى.

بۇلار شىكاردىن ياندى. شەھەرگە ئىككى چاقىرىم يول قالغاندا، پادىشاھ بىلەن ۋەزىرنىڭ ئالدىغا خۇش خەۋەرگە كىشى كەلدى. دېدىكى:

— ئەي، پادىشاھىم سۆيۈنچە بەرگەيسىز.

پادىشاھ دېدى:

— خەۋىرىڭ نېمە؟

— ھەر ئىككىلىرىنىڭ ئاغىچىلىرى تەۋەللۇت قىلدى، — دېدى ياساۋۇل.

پادىشاھ بىلەن ۋەزىر ئۇنىڭغا كۆپ نەرسىلەر ئىنئام قىلدى ۋە شاد - خۇرام بولۇپ شەھەرگە كىردى.

كۆپ ئۆتمەي پادىشاھ توي - تاماشىلار قىلىپ، ئابۇ ئاش بەردى. ئۆلۈما، ئۆمىرا، ۋەزىرلەر ۋە چوڭلارنى يىغىپ، داستىخانلار سالدى. تۇرلۇك نازۇنېمەنلەرنى قويدى. پادىشاھ-نىڭ پەرزەنتى قىز ئىدى، ئۇنىڭغا ھۆرمەت يۈزىسىدىن ئۇلۇغلارنىڭ ھەرقايسى تايىپىسى (گۈرۈھى) بىر ئىسىم تەيىن قىلىشتى. باشتا گۈلچىمەن دەپ ئات قويدى. ئاخىرىدا شاھ سەنەم دەپ ئات قويۇشتى.

ھەسەن ۋەزىرنىڭ پەرزەنتى ئوغۇل ئىدى. ئۇنىڭغا ئابدۇلۋاھات دەپ ئىسىم قويدى. ئەما غەربىب دەپ لەقەم قويدى.

بۇ پەرزەنتلەرنىڭ ھەر ئىككىلىسى ئۇچ ياشقا كىردى. بۇلار بىرى بىرىدىن چىرايلىق، رەنا، خۇشرۇي ئىدى. كۆرگەن كىشىلەر قاراپ تويماس ئىدى. بۇ چاغدا ھەسەن ۋەزىر يەنە بىر قىز پەرزەنت كۆردى. بۇنىڭغا گۈلجەمىلخان دەپ ئىسىم قويدى.

بىرنەچچە زامان ئۆتكەندىن كېيىن ھەسەن ۋەزىر ئالەمدىن ئۆتتى. بۇنىڭ ئورنىغا ئىنىسى ئەينىددىن ۋەزىر بولۇپ، پادىشاھنىڭ يېنىدا تۇردى.

پادىشاھ غەربىنى ياخشى ئاسراپ، ئۆز پەرزەنتىدەك كۆرەتتى. ئارىدىن نەچچە يىللار ئۆتتى. غەربىب ئون بەش ياشقا كىردى. ھەر تۇرلۇك ئىلىملارنى ئۆگىنىپ، كامالەتكە يەتتى.

كۈنلەرنىڭ بىر كۈنى غەربىب تاماشاغا چىقىپ ئويناپ يۈرگەنىدى. يولدا بىر قېرى دېھقان ئايالىنى كۆردى. مومای چاق ئېگىرىپ ئولتۇرغانىدى. غەربىب ئوقيا ئېتىشقا ئۇستا بولۇپ، مومايىنىڭ چاقىنى نىشان قىلىپ ئاتتى. چاقنىڭ تانىپى ئۈزۈلدى. مومای:

— بالام ئوقيانى گۈلچىمەنگە ئاتساڭچۇ! — دېدى. غەربىب يەنە ئاتماقچى ئىدى، لېكىن مومای غەربىنى چاقىرىپ:

— بالام، سۆزۈمگە قولاق سال، شاھى ئاببىاسخان سېنىڭ ئۆز ئاتاڭ ئەمەس. سېنىڭ ئاتاڭ ھەسەن ۋەزىر، ئۇ ئۆلگەن. سىزلەر تۇغۇلماستىن بۇرۇن، ئاتاڭ پادىشاھ بىلەن ۋەدىلىشىپ، سىزلەر توغرۇلۇق خەت - مۆھۈر قىلىشىپ، توختاشقان. ئەمدى سەن چوڭ

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری

بولدۇك، گۈلچىمەننى ساڭا بېرەرمىكىن، — دەپ سۆزىنى تۆگەتتى. غېرىب ھۇ سۆزنى ئاڭلاپ خىيالغا چۆمدى ۋە:

— ھەي مومای، گۈلچىمەنخان مېنىڭ سىگلىم ئەمەسمۇ؟ — دېدى.

مومای يەنە بايىقى سۆزىنى دېدى.

شۇنىڭدىن كېيىن غېرىب گۈلچىمەن پادىشاھنىڭ قىزى ئىكەنلىكىنى، ئۆزى ھەسەن ۋەزىرنىڭ ئوغلى ئىكەنلىكىنى ئېنىقلاپ بىلدى.

غېرىب گۈلچىمەننىڭ يېنىغا بېرىپ ھەقىقىي كۆزى بىلەن ئۇنىڭ دىدارىغا باقتى. قىزنىڭ چىرايى قىزىل گۈلدەك قىزىرىپ ئېچىلغان، يۈزى ماھى تابانەك تولغان، قاشلىرى قەلەمدەك سىزىلغان، چولپان كۆزلىرى بادامدەك سوزۇلغان، زىبا بويلىرى سەرۋىگە ئوخشاش، لەبلىرى جىنەستىدەك قىزىل، پىستە يەڭلىغ ئاغزى غۇنچىدەك ئېچىلغان، سۈمبۈلدەك قارا چاچلىرى زۇلفى ئەنبەردەك يېيىلغان، غېرىب قىزنى كۆرگەن ھامان ئىشقىنىڭ تىيرى كامانى سىينەسىگە تەگدى. ھەر ئىككىلىسى سۇختە ھىجرانى پىراق ۋە مۇبتىلائىي ئىشتىياق بولدى. بۇلارنىڭ ئىشقى كۈندىن - كۈنگە ئەپزۇن ۋە مەشۇق كويىدا مەجنۇن بولدى. بۇلارنىڭ ئىككىلىسى بىر - بىرلىرىدىن ئايرىلماس ئىدى. دەردى ئەھۋالىنى بىر - بىرىگە ئېيتىشار ئىدى.

پادىشاھ ئابباسخان شاھ سەنەمگە قىرىق كېنىزەك قىزنى خىزمەتكار قىلىپ بەردى.

بۇلار شاھ سەنەم ھەر يەرگە بارسا بىللە باراتتى. نېمە ئىشقا بۇيرۇسا، خوش دەپ خىزمىتىنى قىلاتتى. گاھى ۋاقىتلاردا شاھ سەنەم بۇ قىزلارنى ئۆزىدىن يىراق قىلىش ئۈچۈن باھانىلەر بىلەن بىر ئىشقا بۇيرۇپ، ئۆزى غېرىب بىلەن دەرد - ئەھۋال بايان قىلىشار ئىدى.

بىر - بىرىنىڭ ھۇسنى باغىنى تاماشا ئەيلەشىپ،
كۆز سېلىپ بىر - بىرلەرىگە ئۆزى شەيدا ئەيلەشىپ.
گاھى ۋەسلى دەۋاتىگە شۇكرىلەر ئەيلەپ ئەدا،
گاھى ھەسرەتلەر قىلىپ نەۋ ئىشقا پەيدا ئەيلەشىپ.

بۇلار مۇنداق ۋىسال دۆلىتىگە مۇيەسسەر بولۇپ، مۇنچىلىك پۇرسەت تېپىپ، بىر - بىرى بىلەن ئۇنىسى - ئۇلپەت بولغىنىغا كۆڭلى بەك خۇش ئىدى. بۇ ۋاقىتتا غېرىب ئون بەش ياشتا ئىدى. گۈلچىمەن، گۈلنەھال ۋە گۈلجەمىلە - بۇ ئۈچ قىزنىڭ قەددى - نەھالى كامالىغا يېتەي دېگەنىدى.

ئەمما ئوردىدىكى بىرنەچچە چېقىمچى رەقىبلەر بۇ ۋەقەنى پادىشاھقا ئاشۇرۇپ خەۋەر قىلدى. پادىشاھ دەرغەزەپ بولۇپ، بۇلارنى بىر - بىرىدىن ئايرىۋېتىش ئۈچۈن، غېرىبنى شەھەردىن قوغلاشقا بۇيرۇق قىلدى. ئەينىددىن ۋەزىر بۇ ۋەقەنى غېرىبنىڭ ئانىسىغا ئېيتتى. بۇ سۆزنى ئاڭلاپ غېرىبنىڭ ئانىسى غېرىب ئاشىقا بىرقانچە نەسىھەتلەرنى قىلىپ دېدى:

— ئوغلۇم، ئەگەر سېنىڭ ئاتاڭ ھايات بولسا، ئەلۋەتتە، سېنى مۇراد - مەقسىتىگە يەتكۈزەتتى. ۋاي، قانداي قىلاي، مېنىڭ سۆزۈم پادىشاھقا يەتمەس، يەتسە ھەم سۆزۈمنى ئىشىتمەس، ئوغلۇم ئۆز جېنىڭغا كۆي. مېنى ئاۋارىچىلىككە سالما. بۇ ئىشق ھاۋاسىنى كۆڭلۈڭدىن چىقار. چېغىڭغا قاراپ ئىش قىل. يوتقانغا بېقىپ پۇت سۇنغىن. باشقا يەردىن كىمنىڭ قىزىنى خالىساڭ، توي - تاماشا قىلىپ، ئېلىپ بېرەي. مۇنۇ ئىككى مىسرانى ئاڭلىمىغانمۇ سەن؟

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری

ئويناشمىغىن ئەرباب بىلە،
ئەرباب سالۇر ھەرباب بىلە.

سەن بىر يېتىم بالا تۇرسالىڭ، شاھ سەنەمنىڭ ئاتىسى پادىشاھ تۇرسا، مۇنداغ چاغ يەتمەس ئىشنى قويسالىچۇ بالام.

بۇ سۆزگە غېرىب ئېتىبار قىلمىدى. بىچارە غېرىب ئىشقىنىڭ زوردىن يىغلاپ ئانىسىغا دېدى:

— جېنىم ئانا، سەن ماڭا مۇشپىق مېھرىبانسەن، بۇ قىلغان گۆھەردەك نەسىھەتلىرىڭ- نى جان - دىلىم بىلەن ئالىلاپ، كۆڭلۈم قۇتىسىدا مەھكەم ساقلايمەن. ئەمما، بۇ ئىشقىنىڭ دەردىگە قانداق ئىلاج قىلاي، دەپ بۇ مىسرالارنى ئوقۇدى:

ئىشق چۈشتى كۆڭلۈمە پەرۋانە بولماي نەيلەيىن،
بۇلبۇلى بىچاردەك ئەفغانە بولماي نەيلەيىن،
تاشقا يامغۇر سۇد قىلماس، مۇزغا سۇ، ئاشىققا پەند،
ئىشق چۈشۈپتۇر باشىمە، مەردانە بولماي نەيلەيىن.

ھەي مېھرىبار جېنىم ئانا، ماڭا شۇنداق بىر ئوت تۇتاشتىكى، ئەگەر ئۇنىڭغا دەريا ۋە مۇھىتنى قۇيغان بىلەنمۇ ھەرگىز ئۆچمەيدۇ. ماڭا شۇنداق غەم يۈزلەندىكى، ئەگەر ئالەمنىڭ لەشكىرىنى يىغىپ سوقۇشسا، كەم بولماس، ئەمما ئىختىيارىمنىڭ تىزگىنى مەندە ئەمەس، دەپ بۇ ئەبياتنى ئوقۇدى:

كۆڭلۈمنى ئەۋارە قىلۇر، بۇگۈن چىمەن بولدى بەلا،
ھىجران بەلاسى، ئەي ئانام. غەم بىرلە قىلدى مۇبتەلا.
باغرىمنى يۈز پارە قىلۇر، يىغلاپ مۇدام مەن بىنەۋا،
بارمۇ داۋاسى، ئەي ئانام. بولدۇم گەداسى، ئەي ئانام.

ئىچۇ تاشىم دەرد - ئەلەم، يىغلاپ زۇلەيخا زارى - زار،
كۆڭلۈمدە فىكر، كۆزۈمدە نەم، يۈسۈفكە بولدى بىقەرار.
تەگدى ماڭا تىخى ستەم، ساچى ئاقاردى بىشۈمار،
پۈتمەس ياراسى، ئەي ئانام. قالماي قاراسى، ئەي ئانام.

ئىشق ئىلكىدە ئەۋارە مەن، ئاشىق نەسىھەت تىڭلاماس،
نەيلەي ئۆزۈم بىچارە مەن. ئەلنىڭ سۆزىنى ئاڭلاماس.
غەم بىرلە باغرى پارە مەن، مەھبۇبدىن ئۆزگىنى دېمەس،
يار مۇبتەلاسى، ئەي ئانام. قالماي ئىزاسى، ئەي ئانام.

كۆيدۈمۇ، كۈل بولدۇم نېتەي، ئاشىققا سۆز سۇد ئەيلەمەس،
كۆڭلۈمگە قۇل بولدۇم نېتەي. سۇ مۇزنى نابۇد. ئەيلەمەس.
مەن ھەم مەلۇل بولدۇم نېتەي، ئاشىقنى بىخۇد ئەيلەمەس،
يوق ئىنتىھاسى، ئەي ئانام. مەشۇق ۋەفاسى، ئەي ئانام.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

ئالەمدىن ئۆتتى ئاشىقى، ئىشق ئوتىغا سالدى خۇدا،
فەرھاد بىلەن ئول ۋامىقى. غەم بىرلە بولدۇم مەن ئەدا.
بولدى بۇلار بىرلە يېگى، مەشۇق ئۇچۇن بولسام گەدا،
ئىشق ماجىراسى، ئەي ئانام. كۆڭلۇم رىزاسى، ئەي ئانام.

ئىشق تۇشتى كىمنىڭ باشىغە، غېرىب ئاشىق مېنىڭ ئاتىم،
ھېچ كىمگە كەلمەس قاشىغە. دەردۇ غەمدۇر ئۇلغەتىم.
رەھىم ئەيلەمەس كۆز ياشىغە، تارتقان بۇ جەبرۇ مېھنەتىم،
يوقتۇر داۋاسى، ئەي ئانام. بولسۇن پىداسى، ئەي ئانام.

غېرىبنىڭ ئانىسى بۇنى ئاڭلاپ، سېنىڭ ئىشقىڭ مەھكەم ئىكەن دەپ، ئىلاجسىز يىغلاپ ئولتۇرغاندا، پادىشاھ غېرىبنىڭ ئانىسىنى چاقىرتىپ:

— ئوغلۇڭنى يىراق بىر يەرگە ئەۋەت، بولمىسا، ئۆلتۇرىمەن، — دېدى. غېرىبنىڭ ئانىسى ھەيران بولۇپ يىغلاپ، ئەمدى قانداق قىلارمەن دەپ، ئۆيگە ياندى. ئانىسى ئۆيگە كېلىپ، بالىسىغا شۇنداق دېدى:

ئەي غېرىبىم، سېنىڭ ئۇچۇن باشىمە،
تۇرلۇك غەملەر چۇشەر ئەمدى نېتەيىن.
زەھەر - زوقۇم قوشۇلغۇسى ئاشىمە،
باشىم ئېلىپ قايسى تەرەپكە كېتەيىن.

پادىشاھنىڭ سۆزى ئۆزگە بولۇپتۇر،
بۇ باغرىمنى ھىجران تىغى تىلىپدۇر.
شاھى ئابباس ئەھدىسىدىن يانىپدۇر،
ئەندى مۇڭا قانداق ئىلاج ئېتەيىن.

يەنە بىر سۆز، بالام، ئايتمىسام بولماس،
بالام، سېنىڭ بىرلە كەتمىسەم بولماس.
ئۆلتۇرۇرمەن، دەيدۇ، ئوغلۇڭنى ئابباس،
شۇنداق سۆزلەر دەيدۇ، بالام نېتەيىن.

بالام، ئەندى بىر ياق بېرىپ تۇرغايسەن،
بىر مەھكەم جايدا يېتىپ تۇرغايسەن.
ئەجەل ئامان قويسا يېتىپ كەلگەيسەن،
سۆزۈم راستىن سەبا ئىزھار ئېتەيىن.

بۇ بېچارە ئاناڭ ئەندى نەيلەسۇن،
مەقسىتىڭنى ھەق مۇيەسسەر ئەيلەسۇن.
بارغىن، بالام، ئىلاجىم يوق نېتەيىن.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

غېرىب بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ:

— جېنىم ئانا، ئۆلۈمدىن قورققان ئاشىق كەمەس. ئاشىقنىڭ ياردىن جۇدا بولغىنى — مۇرادسىز ئۆلگىنى. پەرۋانىنى كۆرمىدىڭمۇ؟ شام چىراغقا ئۆزىنى ئۇرۇپ ئۆلگىنى ۋىسال مۇرادىنى تاپقىنى. شاھ سەنەم ئۈچۈن ئۆلسەم، ماڭا ھەرگىز ئەيىب كەمەس.

ئاشىق دېگەن مەشۇق ئۈچۈن ھەيران كەمەسمۇ،
شىرىن جانى مەشۇقىغە قۇربان كەمەسمۇ.
مەھبۇبىنىڭ ئاتى چىقسا ئاشىق سۆيۈنۈر،
سەنەم ئۈچۈن غېرىب ئۆزى گىريان ئەمەسمۇ.

ئىشقىنىڭ مەزھىپىدە ئۆلۈمدىن قورقماقلىق يوق، — دېدى - دە، يىغلىغان پېتى چىقىپ كەتتى. ئانىسى سىڭلىسى بىلەن يىغلاپ ئولتۇرۇپ قالدى.

غېرىب ئاشىق شۇ چىقىنچە شاھ سەنەمنىڭ بېغىغا باردى. بىر تەرەپتىن شاھ سەنەمۇ كەلدى. قىزلار بىر تەرەپكە سەپ - تاماشا قىلىپ كېتىشتى. بۇ ئىككى ئاشىق - مەشۇق ئولتۇرۇشۇپ، بىر - بىرىگە نەزەر قىلىشىپ، ۋەسلى مۇيەسسەر بولغىنىغا شۈكرىلەر قىلىپ، مۇراد - مەقسىتىمىزگە يېتەرمىزمۇ، دەپ گاھى بىھوش بولار ئىدى.

غەرەز كۈي رەقىبلەردىن تولا ئېھتىيات ۋە ئەندىشە قىلار ئىدى. نېمە قىلسۇن بۇ غەددار پەلەك ئاشىققا تاردۇر. ھەسەتچىلەر ئەغياردۇر.

شاھى ئابباسخان بۇ ۋەقەنى ئاڭلىغاندىن كېيىن غەزەپى كېلىپ، زىندان بەندلەرنى چاقىرتىپ، بۇيرۇدى:

— غېرىب نەدە بولسا، ئىستەپ تېپىپ زىندانغا سېلىڭلار.

زىندان بەندلەر شۇ زامان غېرىب بار يەرگە يېتىپ كېلىپ، غېرىبنى تۇتۇپ، باغلاپ ئېلىپ كەلدى. پادىشاھ غېرىبنى ئۆلۈمگە بۇيرۇدى. غېرىبنىڭ كىچىك ئاتىسى ئەينەددىن پادىشاھتىن غېرىبنى تىلمۇئالماقچى بولدى. ئەمما پادىشاھنىڭ ئاچچىقى يامىدى. ۋەزىر پادىشاھقا ئەرزەخەت پۈتۈپ تۇتتى.

پادىشاھ ئەرزە خەتتىن بۇ ئەبياتلارنى ئوقۇدى:

شاھىم سىزگە داد ئېتەي،
ئازاد ئېتىڭ غېرىبنى.
كۆڭلىڭىزنى شاد ئېتەي،
ئازاد ئېتىڭ غېرىبنى.

رەئىيەتىن خاتادۇر،
پادىشاھدىن ئەتادۇر.
ئەگەرچە پۈر گۇناھدۇر،
ئازاد ئېتىڭ غېرىبنى.

ئوخشاپ ئۇلۇغ دېگىزگە،
رەھىم قىلىڭ سىز بىزگە.
رەھمەتى قىلسۇن ھەق سىزگە،
ئازاد ئېتىڭ غېرىبنى.

ئاشىق يۈسۇف - زۇلەيخا،
ۋامۇق بىلەن ھەم ئۇزرا،
بولسۇن سىزگە رەھنەما،
ئازاد ئېتىڭ غېرىبنى.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری

لەيلى بىلەن ئول مەجنۇن،
ئەرھاد بىرلە ھەم شىرىن،
بۇلار بولسۇن رەھنەمۇن.
ئازاد ئېتىلگ غېرىبنى.

شول ئاشىقلار ھۇرمەتى،
بىزگە قىلىلگ شەفقەتى.
كۆرۈلگ ئۇزۇن دەۋلەتى،
ئازاد ئېتىلگ غېرىبنى.

شاھىم سىزگە ئەرزىمدۇر،
ئازاد قىلماق لازىمدۇر،
بۇ قىلغانىم تەزىمدۇر،
ئازاد ئېتىلگ غېرىبنى.

ئەينىددىنىلگ پەريادى،
غېرىب بولسۇن ئازادى،
بولسۇن كۆڭۈللەر شادى،
ئازاد ئېتىلگ غېرىبنى.

پادىشاھ ئەرزنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن دېدى:

— ئۇنىلگ ئۆلۈمىدىن ئۆتتۈم، ئەمما بىئەدەپلىك قىلغان گۇناھى ئۈچۈن يەتتە يىللىق سۇرگۈن قىلدىم. شىرۋانغا پەيلىدىم، ھەلەپ تەرەپكە بارسۇن، مىرەسەسىنى باش قىلىپ، زىندان بەندلەر بىلەن ئابدۇلقەھھار بەگكە ئەۋەتكىن.

ۋەزىر غېرىبنى تاپشۇرۇۋالغاندىن كېيىن، ئۇنىڭغا بىرمۇنچە نەسىھەتلەر قىلىپ، مىرەسەس بىلەن شىرۋانغا يولغا سالدى. غېرىبنى ئانىسى، سىڭلىسى ۋە باشقا دوست - يارەنلىرى يىغلىشىپ، ئۇزاتقىلى چىقتى. غېرىب بىچارە يىغلاپ تۇرۇپ، دوست - يارەنلىرىگە بۇ مۇخەممەسىنى ئوقۇدى:

ئەلۋىدا، ئەي دوستلارىم، قىلغۇم بۇگۈن ئەزمى سەفەر،
ئۆزلۈكسىز مەيلى سەفەر مەن بىمۇنەر،
دوستلارىم، يارىمغا ئايتىڭلار بۇ ھالىمدىن خەبەر،
بۇ جۇدالىق شىددەتىدىن بولماسا جانغا خەتەر،
ئۆلمەسەم ئاخىر كېلۈرمەن گۈلچىمەن قىلسا خەبەر.

بۇ جۇدالىق تىغىدىن ماڭا ئەجەل كۆپ ياخشىراق،
نەچچە يىللىق كۈن كۆرەردىن بۇ مەھەل كۆپ ياخشىراق،
ھەم رىيا قىلغان ئەمەلدىن بۇ ئەمەل كۆپ ياخشىراق،
ئىشقسىز يۈرگەن كىشىدىن بۇ جىدەل كۆپ ياخشىراق،
مەن ئانامنىلگ يۈرتىدىن يارىم ئۇچۈن قىلدىم گۇزەر.

مەن غېرىب بولماي نېتەي، نامىم غېرىب قويغان ئۇچۈن،
سارغايىپ ئۆلمەي نېتەي، ياردىن جۇدا بولغان ئۇچۈن،
باش ئېلىپ كەتمەي نېتەي، بۇ يەردە خار ئۇلغان ئۇچۈن،
كۆز ياشىم تۆكمەي نېتەي، يۈرتۇمدىن ئايرىلغان ئۇچۈن،
ھەم ئانام سىڭلىمنى مۇندا تاشلابان قىلدىم سەفەر.

يۈرەگىم غەلۋىر مەسەللىك قۇيسىلار تۇرماس تېرىق،
بۇ جەھەتتىن گۇل يۈزۈم زەپپەر كەبى بولمىش سېرىق،

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

قىلدىلار يۈرەك، باغرىنى خۇن، دەرد بولدى ھەرىق،
گەرچە دەريانىڭ سۈيىدە يۈيسام ھەم بولماس گېرىق،
نەيلەيىن دەردى فىراق ھەم گىشتىياق گەتتى زەرەر.

گىشق گوتى گۆرتەپ يۈرەكنى ماڭا بەرمايدۇ گارام،
فۇرقەت گىچرە گۆرتەنۇپ گاقتى كۆزۈم ياشى تارام،
گۆرلەدى باشىمغا سەۋدا ھەم خىيالىم بولدى رام،
گىشتىياقىم هەددىن گاشتى تاقەتىم بولدى تەمام،
كاشكى قىلسام نىگارىمنىڭ جەمالىغە نەزەر.

مەن بۇگۈن دىۋانەدەك پەرۋانەدۇرمەن گىزتىراب،
شەمئىدىن بولدۇم جۇدا بۇ ۋەجھىدىن ھالىم خەراب،
بۇلبۇلى گۈلدىن جۇدا بولغان كېچە يوق مەندە خاب،
مۇنتەزىر بولدۇم نىگارىمنىڭ جەمالىغە قاراپ،
ھۇسنىغە مۇشتاق مەن ئەما گۆزۈم بىمالۇ پەر.

گىشتىياقنى گانچە چەكتىم ھېچ مەجالىم قالمادى،
روچىۋىنىدەك سارغايىپ، گۈچارغا ھالىم قالمادى،
سۆزلەگۈنچە ھەم تىلمىدە قىيلۇ قالىم قالمادى،
گۈلچىمەننىڭ يادىدىن گۆزگە خىيالىم قالمادى،
مەن غېرىبنى ياد ئېتىگلار ھەر زەمان، ئەي دوستلەر.

مىرەسەس پادىشاھنىڭ بۇيرۇقى بويىچە غېرىبنى دەشت - بايابان، سەھرالار بىلەن ھەيدەپ ئېلىپ ماڭدى. يولدا كارۋان بىلەن قوشۇلدى. ئۇلار بىلەن يول يۈرۈپ، ئاخىر شىرۋان شەھىرىگە يېتىپ باردى. غېرىبنى شىرۋاننىڭ ھاكىمى ئابدۇلقەھھار بەگكە تاپشۇرۇپ، يېنىپ كەتتى. غېرىب بىچارە بۇ شەھەردە ھېچكىمنى بىلمەي ۋە تونۇمايى ھەيران ۋە سەرگەردان بولۇپ يۈردى. بۇ شەھەردە شاتىر بوۋا دەپ بىر ئادەم بار ئىدى. ئەسلى ئىسمى شەيخى ئابدۇرەشىد بولۇپ، كۆپ ئەقىللىق ھەم پالۋان كىشى ئىدى. لېكىن ئۇنىڭ پەرزەنتى يوق ئىدى. بوۋاي غېرىبنى كۆرۈپ، ھال - ئەھۋال سورىغاندىن كېيىن كۆز ئۆيىگە ئېلىپ باردى. ياخشى كىيىملەرنى كىيگۈزۈپ، ئۆز پەرزەنتىدەك ئەزىز كۆرۈپ ياخشى ئاسرىدى. ئەما غېرىب ھەمىشە مەھبۇبى گۈلچىمەننى ياد ئەيلەپ ۋە ئانىسى ھەم سىڭلىسىنى خىيال قىلىپ، كىشىگە ھېچ گەپ - سۆز قىلماس ئىدى. شاتىر بوۋا ھەيران بولۇپ، بىرنەچچە تېۋىپلارنى يىغىپ، غېرىبنى باقتۇردى. ئەما ئۇلار ھېچ ئىلاجىنى قىلالمىدى. شاتىر بوۋا ئاجايىپ قىسسە - ھېكايىلەرنى ئېيتىپ نەسىھەتلەر قىلدى. غېرىب ھېچبىر سۆز قىلمىدى. سازەندىلەرنى چاقىرتىپ، بىر باغدا ئولتۇرۇش قىلىپ بەردى. مەھبۇبى دىلبەر توغرۇلۇق نەزىم - بەيىتلارنى ئوقۇشتى. غېرىب بۇنى زوق بىلەن ئاڭلاپ، ئەھۋالى بىرئاز ئۆزگىرىپ سۆزگە كىردى. غېرىبنىڭ بۇ ئەھۋالىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ ھەقىقىي ئاشىق ئىكەنلىكىنى پەھمى - پاراسەت بىلەن بىلدى.

كۈنلەردە بىر كۈن غېرىبنىڭ ئانىسى غېرىبقا كارۋاندىن دۇئايى سالام ئېيتىپ خەت-

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

خالتا ئەۋەتكەنىدى. ئۇ غېرىبنىڭ قولىغا سالامەت تەگدى. ئىچىدە مەرۋايىت ۋە ئېسىل تاشلارمۇ بار ئىكەن. كۆپ سۆيۈندى. غېرىب بىرمۇنچە مەرۋايىت، مارجانلارنى ئېلىپ قۇرئەندازغا پال باقتۇردى. قۇرئەنداز دېدى:

— ئۆزۈڭ بىر مەھبۇبى دىلبەرگە ئاشىق ئىكەنسەن، ئەمما يامان دەردگە گىرىپتار بولۇپسەن، ياز پەسلى كېلىپ گۈللەر ئېچىلغاندا مەھبۇبىڭنى كۆرەرسەن، — دېدى.

ئاخىر يازمۇ كەلدى. گۈللەر ئېچىلدى. غېرىب قۇرئەنداز قېشىغا يەنە كېلىپ، ۋە بېيتلارنى ئوقۇدى:

باھار بولدى، گۈل ئاچىلدى،
مېنىڭ كۆڭلۈم ئاچىلماسمۇ؟
چىمەنلەر لالەرەڭ بولدى،
كۆزۈم ياشى چاچىلماسمۇ؟

يارىم كېلىپ بىھەم بولسا،
كامان ئەبرۇ قەلەم بولسا،
ئاتى شاھى سەنەم بولسا،
شېرىن شەربەت ئاچىلماسمۇ؟

گۈل ئۈمرىگە خازان يەتتى،
ساقى ئەجەل نەسىب تۈتتى،
ئىشقىنىڭ تىغى مېنى چاپتى،
كىپەن تونۇم پىچىلماسمۇ؟

يەنە ئەمدى كىتاب كۆرسەڭ،
تالەيىمنى باقسىپ كۆرسەڭ،
شاھ سەنەمدىن خەبەر بەرسەڭ،
كۆڭلۈم گۈلى ئاچىلماسمۇ؟

قۇر ئەنداز قۇر سېلىپ كۆرۈپ:

— ھەي بالام، ئەمدى بارساڭ بولۇر، مۇرادىڭغا يېتەرسەن، — دېدى.

غېرىب خۇشال بولۇپ، ئابدۇلقەھھاربەگ ئالدىغا كېلىپ، ئاتام قەبرىنى زىيارەت قىلىپ، ئانام ھەم سىڭلىمنى يوشۇرۇن كۆرۈپ كەلسەم، دەپ ئىككى ئايلىق رۇخسەت سوراپ تولا يالۋۇردى. بۇ چىن ئاشىقنىڭ نەپسى تەسىر قىلىپ، ھاكىمنىڭ ئىچى كۆيۈپ، رۇخسەت بەردى. شاتىر بوۋىنى ئۇنىڭغا ۋەكىل قىلدى. كىشىلەر بىلەن سۆزلەشمەسلىكنى تاپىلىدى.

غېرىب ئۆزىگە بىرنەچچە كۈنلۈك ئۇزۇق راسلاپ كارۋانلار بىلەن يولغا راۋان بولدى. ئۇنىڭ چاچلىرى مەجنۇنغا ئوخشاش بېلىگە چۈشكەنىدى. بىرنەچچە زامان يول يۈرۈپ، ئاخىر ئۆز يۇرتى بەكرى ئابادقا يېتىپ باردى. كېچىسى ئېھتىيات بىلەن ئاستا يۇرۇپ ئۆز ئۆيىگە كىردى. ئانىسى ھەم سىڭلىسى بىلەن كۆرۈشۈپ، يىغا ـ زار بىلەن دەرد ـ ئەھۋال بايان قىلدى. غېزادىن كېيىن شۇنداق دېدى:

— سىزلەرنى كۆرگىلى يوشۇرۇن كەلدىم، بۇنى ھېچكىمگە ئېيتماڭلار.

غېرىب بۇلارنىڭ يېنىدىن چىقىپ، پادىشاھنىڭ بېغىغا كىردى. بىر بوۋاي سۈپۈرگە بىلەن باغنى سۈپۈرۈپ تازىلىماقتا ئىدى. غېرىب بوۋايغا سالام قىلدى. بوۋاي سالامغا جاۋاب بېرىپ دېدى:

— ھەي بالام، سەن بۇ يەردە نېمىش قىلىسەن؟ بۇ باغ پادىشاھ ئاببىاسخانىنىڭ بېغى، قىزى شاھ سەنەم ھەر يىلى مۇشۇ پەسىلدە قىزلار بىلەن بۇ باغدا قىرىق كۈن سەير ـ تاماشا قىلىپ كىرىپ كېتىدۇ. ھازىر ئۇلارنىڭ چىقار ۋاقتى بولدى.

غېرىب بوۋايغا ئىلتىماس قىلىپ:

— بوۋا، مېنىڭ ئاتا ـ ئانام يوق، يېتىممەن. سىزگە بالا بولسام، — دېدى. بوۋاي خۇش بولۇپ قوبۇل كۆردى. ئەمما غېرىب ئۆزىنىڭ غېرىب ئىكەنلىكىنى بىلدۈرمىدى. بوۋاي

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

غېرىبقا ھەر خىل گۈللەرنى يىغىپ كېلىشنى بۇيرۇدى. غېرىب گۈللەرنى يىغىپ بەردى. بۇۋاي گۈلتۇرۇپ چىمەن باغلىدى. ئاخىردا غېرىب بوۋايغا:

— ئاتا، مەن بىر چىمەن باغلىسام قانداق؟ — دېدى. بوۋاي:

— سەن بىلمەيسەن، — دېدى. غېرىب:

— قېنى، بوۋا، مەن بىر باغلاپ كۆرەي، — دەپ ھەر خىل گۈللەردىن بىر چىمەن باغلىدى. گۈلنىڭ ياپراقلىرىغا كۆز يېشىنى تۆكۈپ باغلىغان چىمەننىڭ ئارىسىغا بۇ قەبياتنى يېزىپ ئارىلاشتۇرۇپ قويدى:

ئەي گۈل، سېنى يىغىپ چىمەن باغلارمەن،
بىر گۈلۈمغە مەندىن سالام دېگەيسەن.
دەردۇ ھالىم ئايتىپ، ساڭا يىغلارمەن،
سەن ھەم ياشىڭ تۆكۈپ سەلام دېگەيسەن.

ئول گۈلۈمدۇر ھەممە گۈلدىن زىيادە،
يارنى كۆرسە شاھلار كېلۈر پىيادە.
شۇنداق گۈلنىڭ بۇلبۇلى مەن دۇنيادە،
پەرۋاز ئېتىپ بۇلبۇل كەلدى دېگەيسەن.

قىزىل گۈلمۇ سالماغاندۇر جەھاندا،
بۇلبۇل ھەقۇز گۈل يادىدا قىغاندا.
گۈل تازە دەپ سايرار بۇلبۇل ھەر ئاندا،
گۈل شاخىغا بۇلبۇل قوندى دېگەيسەن.
بىلمەي دېسەڭ ئانىڭ ئاتى غېرىبدۇر،
ساڭا شۇنداق مەجنۇن كەلدى دېگەيسەن.

بوۋاي چىمەننى ئېلىپ، شاھ سەنەمنىڭ ئالدىغا كىردى. شاھ سەنەم چىمەنلەرنىڭ ھەربىرىنى ئېلىپ كۆرۈپ، غېرىب باغلىغان چىمەننى قولىغا ئالدى. ئۇنىڭدىن كېيىن بوۋايدىن:

— بۇ چىمەننى كىم باغلىدى؟ — دەپ سورىدى. بوۋاي دېدى:

— مەن. بۇ چىمەننى ئون ئىككى خىل گۈلدىن تاللاپ، ئۆزلىرى ئۈچۈن باغلاپ ئېلىپ كەلدىم. ھازىر باغدا باھار بولدى، گۈللەر ئېچىلدى، بۇلبۇللار سايرىدى، دەرەخلەر كۆكەردى، بۇ باغنى سەير - تاماشا قىلىش ۋاقتى بولدى.

شاھ سەنەمنىڭ كۆڭلى تىنماي بوۋاينى خالىغا چاقىرىپ، ئۇنىڭدىن يالۋۇرۇپ سوراپ بۇ ئەبياتنى ئوقۇدى:

ئەي، باغبان، سەندىن سوئال قىلايىن،
ماڭا راستىن ئايتىڭ غېرىب كەلدىمۇ؟
بۇ چىمەنىڭ مەنىسىنى بىلەيىن،
ماڭا راستىن ئايغىل غېرىب كەلدىمۇ؟

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

گۈل ھىددە غېرىبىمنىڭ بۇيى بار،
بۇ چىمەننىڭ ئۆزگىچە خۇلقى بار،
غېرىبىمنىڭ كۆز ياشىنىڭ سۇيى بار،
راستىن ماڭا دېگىل غېرىب كەلدىمۇ؟

بوۋا چىقىپ يەنە چىمەن باغلاپ كەل،
ئىلگىرىكىدىن ئارتۇق يۇرەك داغلاپ كەل،
سەن ھەم ماڭا ئوخشاش بولۇپ يىغلاپ كەل،
تازا بىلىپ كەلگىن غېرىب كەلدىمۇ؟

ئەي باغبان، سېنى ئاتام بىلەيمەن،
تا ئۆلگۈچە ساڭا خىزمەت قىلايمەن.
دۇنيا بىرلە سېنى رازى قىلايمەن،
مەندىن يوشۇرمىغىن غېرىب كەلدىمۇ؟

بوۋاي:
— توغرا، خۇدا بەرگەن بىر بالام بار، — دەپ جاۋاب بەردى.
شاھ سەنەم ئاغچەخانىنى چاقىرتىپ:
— ئاتامدىن باغنى سەير - تاماشا قىلغىلى رۇخسەت ئىلىپ كەل، — دېدى. ئاغچەخان دەرھال كىرىپ پادىشاھدىن رۇخسەت ئىلىپ چىقتى. بوۋاي قايتىپ كېلىپ غېرىبقا دېدى:
— بالام، سەن بۇ يەرلەرنى سۈپۈرۈپ، تازىلاپ قويغىن. شاھ سەنەم قىزلار بىلەن كېلىدۇ.
غېرىب تېزلىك بىلەن باغنى سۈپۈرۈپ تازىلىغاندىن كېيىن، ئۆزىنى بىلىندۇرمەسلىك ئۈچۈن بىر تۈپ چىنارنىڭ ئۈستىگە چىقىپ، يوشۇرۇندى. شۇ چاغدا شاھ سەنەمۇ قىزلار بىلەن يېتىپ كەلدى. كۆلنىڭ لېۋىدە، گۈلزارلىقنىڭ چېتىدىكى سۈپىغا بىساتلار سېلىنغلىق ئىدى. ئۇلار شۇ يەرگە چۈشتى. شاھ سەنەم قىزلارغا تاماشا قىلىش ئۈچۈن رۇخسەت بەردى. ئۆزى باغنىڭ ئەتراپىغا نەزەر سېلىپ، غېرىبنى كۆرمىگەندىن كېيىن، ۋادەرىغا، غېرىبىم كېتىپ قالغان چېغى دەپ ئەندىشە قىلىپ، بۇ بېيىتلارنى ئوقۇدى.

ۋاله كۆڭلۈم ئەمدى يۇيغىل قولۇڭنى،
مەن نېتەرمەن ئول غېرىبىم كېتىپدۇر.
تەقدىر زايە قىلمىش سېنىڭ يولۇڭنى،
مەھرۇم بولۇپ ئول غېرىبىم كېتىپدۇر.

كىشى مۇنداق بۇۋەفالىق قىلۇرمۇ،
مېنىڭ دەردىم زادى غېرىب بىلۇرمۇ،
فەرياد قىلسام غېرىب يېتىپ كېلۇرمۇ،

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توري
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

ماڭا ئاچچىق قىلىپ غېرىب كېتىپدۇر.

كۆڭلۈم ئالغان غېرىب ئاشىق بولماسا،
غېرىب گۈخشاش ئاشىق سادىق بولماسا،
ئاندىن بۆلەك ماڭا لايىق بولماسا،
مەن نەيلەيىن، جانىم غېرىب كېتىپدۇر.

مەن گۈلچىنەن ئۆزۈم ئىستەپ باقايچۇ،
شۇڭقار كەبى كۆكتە قانات قاقايچۇ،
غەۋۋاس بولۇپ كۆلگە كىرىپ باقايچۇ،
ئېھتىمال، ئۇ ئۆزىنى پىنھان ئېتىپدۇر.

شاھ سەنەم ئۆزىنى كۆلگە تاشلاي دەپ تۇرغاندا غېرىب ئۆزىنى ئاشكارا قىلدى. بۇ ئىككى ئاشىق كۆرۈشۈپ جان ـ تەنلىرى بىلەن خۇشال بولۇشۇپ، كۆزلىرىدىن ياش راۋان بولدى. بۇلار ۋىسال مەيىدىن نۇش ئېتىپ، باغدا كۆڭۈل ئېچىپ يۈرۈپ ئېدى. كېنىزەكلەر ئىچىدە شىرىن دېگەن بىر كېنىزەك بار ئىدى. بۇ ئەھۋالنى پادىشاھقا بېرىپ ئېيتىپ قويدى. پادىشاھ دەرھال زىندان بەندلەرنى چاقىرىپ، غېرىبنى ھېچكىمگە تەۋىغۇزماي تەۋتۈپ كېلىشنى بۇيرۇدى.

زىندان بەندلەرنىڭ باشلىقى ئەلى قول ئاستىدىكىلەرنى ھەر تەرەپكە بۇيرۇپ، ئۆزى يالغۇز باغقا كىرىپ، غېرىب بىلەن شاھ سەنەم ئولتۇرغان يەرگە كەلدى. بۇلار ئەلى زىندان بەندنى كۆرۈپ، ھەيران بولۇپ، ھېچ ئىلاج تاپالماي ئورنىدىن تۇردى ۋە شاھ سەنەم ئەلىگە بۇ مۇخەممەسنى ئوقۇدى:

بىز ئاشىقى سادىقمىز، فىسق ئەھلى گۇمان قىلما،
دۇشمەنگە ۋەفا ئەيلەپ، دوستلارغا يامان قىلما،
بۇ سىرنى نىھان تۇتقىل، ھېچكىمگە بەيان قىلما،
ئاتامغا قىلىپ مەلۇم، رەسۋايى جەھان قىلما،
بىزلەرگە تەرەھھۇم قىل، دۇشمەنگە ئەيان قىلما.

ئەيلەپ بۇ غېرىبىمنى كۆڭلۈم ئىچىدە مېھمان،
سەن بىزگە تەرەھھۇم ئەت، پۇل ـ مالىلار قىلاي ئېھسان،
غېرىبنى بۇ باغ ئىچرە كۆڭلىنى قىلاي خەندان،
ئىشق ئىچرە تۇشۇپدۇرمىز قولۇڭغا سېنىڭ گىريان،
ئۆلتۇرسەڭ ئۆزۈڭ ئۆلتۇر ھېچكىمگە بەيان قىلما.

لەيلى بىلەن مەجنۇنەڭ بىز ئاشىقى دەرماندا،
فەرھاد ئىلە شىرىنەڭ ھەسرەت بىرلە ئەرماندا،
ھەم ۋامۇقۇ ئۇزرادەڭ ھەر سۇبھىدە ئەففاندا،
پەرۋانە سىفەت بىز ھەم كۆيمەڭ بىلە ھەيراندا،

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

ئەۋارە بولۇپدۇرمىز، سۇد ئەيلە، زىيان قىلما.

ئەلى زىندان بەندىنىڭ كۆڭلى ئېرىپ، رەھمى كەلدى ۋە ئۇلارغا:
— سىزلەر ھەرگىز قورقماڭلار، مەن سىزلەرنى كۆرمىدىم، دەپ چىقىپ كەتتى ۋە ھەممە زىندان بەندىلەرنى يىغىپ، غېرىب يوق ئىكەن، — دەپ پادىشاھقا مەلۇم قىلدى. پادىشاھ قۇرئەندازلارنى چاقىرتىپ، پال ئاچتۇردى، بۇنىڭ بىلەنمۇ ھېچ ئىش ھاسىل بولمىدى. شۇنىڭدىن كېيىن پادىشاھ شېرىن دېگەن كېنىزەكنى چاقىرتىپ، سەن قىزىمغا تۆھمەت قىلىپسەن، دەپ زىندانغا سالدى.

بوۋاي بۇ ئەھۋالدىن ۋاقىپ بولۇپ، گۈلچىمەن بىلەن غېرىبقا:
— پەرزەنتلىرىم، سىزلەرگە قولۇمدىن كېلىشچە، چېغىمنىڭ يېتىشچە ئىلاج قىلىپ باقتىم. ئەمدى پادىشاھ بىلىپ قالسا، سىزلەر بىلەن مېنى تىرىك قويمايدۇ. غوۋغا شۇنچىلىك بېسىلغاندا، غېرىبجان بالام، جېنىڭنى بىر ياققا سالامەت ئېلىپ بېرىپ، مېنى ۋەھىمە - ئەندىشىدىن قۇتقازغىل، — دېدى.

گۈلچىمەن باغۋەن بوۋايغا كۆپ ئىنئام - ئېھسانلارنى بەردى. غېرىب بىچارە نائىلاج شاھ سەنەم بىلەن خوشلىشىپ يولغا راۋان بولدى. كېچىسى ئۆز ئۆيىگە كەلدى. ئانىسى ۋە سىڭلىسى بىلەن كۆرۈشتى. بۇلاردىن رازىلىق ئالدى. ئاندىن چىقىپ ئۆز ئاتىسىنىڭ قەبرىسىنى زىيارەت قىلدى. شۇنىڭدىن كېيىن ھەممە بىلەن خوشلىشىپ شېرۋانغا قاراپ يولغا چىقتى.

غېرىب يول بويى گۈلچىمەننى ياد قىلىپ، جۇدالىق دەردىدە ئۆرتىنىپ يىغلايتتى. ئاز-ئاز يۈرۈپ، ئارقىسىغا قارايتتى. شۇ تەرىقە يول يۈرۈپ، دەشتى بایاۋانلارنى كېزىپ، ئاخىر دىنار تېغىغا بېرىپ قالدى. ئەمدى بۇ تاغدىن قانداق ئۆتەرمەن دەپ ھەيران بولۇپ تۇرغاندا بىر پالۋان ئۇچراپ، ھال - ئەھۋال سوراپ، يول كۆرسىتىپ قويدى. غېرىب بۇ تاغقا قاراپ ئېيتتى:

بۇ تاغلار ئېگىز تاغلار، غېرىب ئۆلسە كىم يىغلار،
غېرىبقا غېرىب يىغلار.

شۇنىڭدىن كېيىن تاغقا مىڭ بىر جاپالار بىلەن چىقتى ۋە تاغ تۆپىسىدە تۇرۇپ ئۆز ئەھۋالى توغرۇلۇق بۇ مۇخەممەسنى ئوقۇدى:

ئىشق دەشتىدە بەلاغە مۇبتەلا بولدۇم نېتەي،
ھەم زەمان يۈزمىڭ بەلدىغە ئاشنا بولدۇم نېتەي،
تاپمايىن دەردىمگە دەرمان، بىداۋا بولدۇم نېتەي،
يارۇ دىلبەرنىڭ ۋىسالىدىن جۇدا بولدۇم نېتەي،
ئايرىلىپ مەھبۇبىدىن يىغلاپ ئادا بولدۇم نېتەي.

كىمگە دەردىم ئايتايىن مەھرەم تىكارىم بولماسا،
دەردۇ ھالىم ئايتقالى بىر ياخشى يارىم بولماسا،
يار بارۇرغا، يا تۇرارغا ھېچ قەرارىم بولماسا،

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

تاغ ئارالاپ تەشنەدۇرمەن گۈلئۇزارىم بولماسا،
گىشق دەستىدە شەھىدى كەر بەلا بولدۇم نېتەي.

مەن بۇ غەم ئاستىدا قالدىم تۇرفە شەيدا قىلدى گىشق،
ياغدۇرۇپ باشىمغا ھىجران باشى - غەۋغا قىلدى گىشق،
كۆرسەتىپ بىر لەيلىنى، مەجنۇنى رەسۋا قىلدى گىشق،
ھىجر ئارا تاشلاپ مېنى، بىر - بىر تاماشا قىلدى گىشق،
گۈلچىمەننىلا گىشقىدا مىسلى گەدا بولدۇم نېتەي.

ھېچ كىشكىم مەن كەبى ئۆز يارىدىن ئايرىلماسۇن،
دەردۇ غەم بىرلەن قاناتى سۇنماسۇن، قايرىلماسۇن.
بۇلبۇلى شۇرىدەدەك گۈلزارىدىن ئايرىلماسۇن،
باغبان ھەم مېۋەئىي ئەشجارىدىن ئايرىلماسۇن،
تۇتىلاردەك شەككەرىستاندىن جۇدا بولدۇم نېتەي.

مەن بۇگۈن فەرھاد يەڭلىغ تاغنى قازسام نې ئەجەب،
ياكى دەفتەر ئۆزرە ئۆز ھالىمنى يازسام نې ئەجەب،
ژامۇقۇ ئۇزرا مەسەللىك سۆزدىن ئازسام نې ئەجەب،
ياكى ئول پەرۋانەدەك ئۆزنى گۇدازسام نې ئەجەب،
چۇنكى مەن ھەم ئىشق دەشتىدە فەنا بولدۇم نېتەي.

ئەندى مەن يۇسۇفنى ئىزدەپ چاھقا تۇشكۇمدۇر بارىپ،
گۈلچىمەننىڭ ياری بىرله كەھرىبادەك سارغارىپ،
يارنى ئىزدەپ ئەي - ھاي، دەرمەن جەھاننى ئاختارىپ،
گەرچە تاپسام ئۇ ماڭا بولماس بېھەم مەن بىر غەرىب،
ئاھ كىسم، فۇرقەت ئوتىدا بىنەۋا بولدۇم نېتەي.

مەن كەبى ئاشىقنى مەقسۇدىغە يەتكۈزمەس فەلەك،
دىلبەرىم ۋەسلىگە يەتمەكنى رەۋا كۆرمەس فەلەك،
چەرخى كەجرەفتار دۇركىم، ئوك تەرەپ يۇرمەس فەلەك،
بىز غەرىب بىچارەلەرنىڭ ھالىنى سورماس فەلەك،
ئەي ۋەفاسى يوق فەلەك مەن پۇرجەفا بولدۇ نېتەي.

غېرىب بىرنەچچە كۈن يول يۇرۇپ، شىرۋانغا يېتىپ باردى. شاتىر بوۋا بىلەن كۆرۈشتى. ئىلگىرىكىدەك بىرنەچچە زامان مەجلىس - بەزمىلەردە بولدى. ئۇنىڭسىز بەزمىلەر قىزىماس ئىدى. ئەمما غېرىب گۈلچىمەننىڭ ئىشقىدا زارۇ - سەرگەردان ئىدى.
غېرىب شىرۋانغا كەلگەندىن كېيىن گۈلچىمەن ئول كۈنى باغدىن قايتىپ، ئۆز ھۇجرىسىغا كىرىپ، مەست بولغان كىشىدەك بىخۇد ياتار ئىدى. يۇزى غازاڭدەك سارغىيىپ سۆزلەشكە ماجالى قالمىدى. غىزا ھەم يېمەس ئىدى. پادىشاھ مۇنى كۆرۈپ ھەيران بولۇپ،

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

تېۋىپلارنى چاقىرتىپ، باقتۇردى. ھېچ ئىلاجى بولمىدى. ئەسما گۈلچىمەننىڭ ئەھۋالى كۈندىن - كۈنگە ئېغىرلاشتى. بىر كۈنى گۈلچىمەن سىڭلىسى گۈلناھال ۋە ئاغچە خانغا دەرد - ئەھۋال ئېيتىپ، بۇ بەيىتلارنى ئوقۇدى:

سىڭلىم گۈلناھال، ئول غەربىمنى تاپ،
ئانىڭ دەردىدە بولدى ھالىم خەراب.
بارىپ ئول غەربىمنى كەلتۈر ماڭا،
سەن كەلگۈنچە ئولتۇرارمەن قاراپ.

ئانىڭ فۇرقەتى بىخۇد ئەتتى مېنى،
ئىچەي ئېلىگىدىن بادەئىي مۇشىك ناب.
غەربىنىڭ فىراقىدا بىھۇشمەن،
مېنى ھۇشيار ئەيلە كەلتۈرۈپ گۈلدەب.

مەلامەتدىن ھەم زەررە قورقۇنچ يوق،
تۈرارمەن غەربىنىڭ يولىغا قاراپ.
ئەگەر كەلمەسە يوق بۇ ئالەمدە مەن،
مېنى دەفنى قىل يەرگە سەن يۈپ - تاراپ.

چۇ مەندىن غەربىگە دېگىن كۆپ دۇئا،
كېلۈرغە شىتاب ئەيلەسۇن ئالدىراپ.

گۈلناھال:
— گۈلچىمەن، سەن ھەرگىز غەم يېمىگىن، سىرىڭنى كىشىگە ئېيتما، غېرىبقا كېلىشتۈرۈپ «فىراقنامە» يېزىپ ئەۋەتەيلى، دېدى ۋە نامىنى پۈتۈپ ئاغىسى مۇھەممەت سادىقتىن شىرۋانغا ئەۋەتتى. مۇھەممەت سادىق غېرىبنى تېپىپ، گۈلچىمەننىڭ نامىسىنى بەردى. غېرىب نامىنى ئوقۇدى:

ئەي ۋەفادار مېھرىبانىم، سىز ماڭا يار ئەردىڭىز،
ئىشق زارىدىن مېنىڭدەك سىزمۇ ئەفگار ئەردىڭىز.
يادىڭىزدا ئۆرتەنۈرمەن كېچە - كۈندۈر بىقەرار،
لېيك سىز ھەم مەن زەئىفنىڭ ئىشقىدا زار ئەردىڭىز.

زەررە ھالىم قالمادى فۇرقەت ئوتىدا ئۆرتەنىپ،
مەن غەرىب بىچارەگە سىز خوپ خەبەردار ئەردىڭىز.
بىر كېلىپ، ئەلۋەتتە، ھالىمنى كۆرۈپ، پەرۋا قىلىڭ،
چۈنكى قىلغان ئىشلارىمدا سىز مەدەدكار ئەردىڭىز.
كاشكى كۆرسەم تۇشۇمدە سىزنى مەن ئەي دىلبەرىم،

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری

ئىشق دەردىنىڭ بەلاسىغە گىرىپتار ئەردىنگىز.
مەن ھەمىشە زار يىغلارمەن جۇدالىق دەردىدىن،
شاد ئىتىڭ مەن خەستەنى ئەي يار ھوشيار ئەردىنگىز.

بىرنەچچە كۈندىن كېيىن گۈلناھالنىڭ ئاغىسى مۇھەممەت سادىق غېرىبنى ئابدۇلقەھھار بەگدىن تىلەپ، قىرىق كۈنلۈك مۆھلەت بىلەن رۇخسەت ئالدى. بۇ ئىككىسى بەكرى ئابادقا يوشۇرۇن يېتىپ كەلدى. غېرىب ئانىسى ھەم سىڭلىسى بىلەن كۆرۈشتى. ئۇلاردىن رازىلىق ئېلىپ خوشلاشتى. ئاندىن چىقىپ پادىشاھنىڭ بېغىغا كەلدى. گۈلچىمەنگە يوشۇرۇن خەۋەر قىلدى. گۈلچىمەن شاد ـ خۇرام بولۇپ، ئاتىسىدىن رۇخسەت ئېلىپ، قىزلار بىلەن باغقا كەلدى، غېرىب بىلەن كۆرۈشۈپ ھال ـ ئەھۋال سوراشتى. بىرنەچچە كۈن ئۇچراشتى.

كۆپ ئۆتمەي پادىشاھ ئابباسخانغا شىرۋاننىڭ ھاكىمى ئابدۇلقەھھار بەگنىڭ ئالەمدىن ئۆتكەنلىكى توغرۇلۇق خەت كەلدى. پادىشاھ خەتنى ئوقۇپ كۆرۈپ، غېرىبنى سالىھ ھاكىم بەگ قۇززاتقا ئېلىپ بېرىپ ساقلىسۇن، دەپ نامە يازدۇرۇپ، مۆھۈر بېسىپ ئەۋەتتى. گۈلناھال بۇ ۋەقەلەرنى غېرىب بىلەن گۈلچىمەنگە بايان قىلدى. گۈلچىمەن كۆپ يىغلىدى ۋە بۇ بەيىتلارنى ئوقۇدى:

مۇندىن كېيىن بولدۇڭ سەن شىرۋانغا،
بار غەرىبىم تىنچلىق بىلەن كەلگەيسەن.
تاپشۇرۇپمەن سېنى قادىر سۇبھانغا،
خوش، غەرىبىم يەنە ئامان كەلگەيسەن.

جۇدالىقتىن يۈرەك ـ باغرىم ئېزىلدى،
يىغلاماي نەيلەيىن كۆڭلۈم بۇزۇلدى.
سېنىڭ بىرلەن قىلغان ئەھدىم ئۈزۈلدى،
بار غېرىبىم ئېسەن ـ ئامان كەلگەيسەن.

ئىلاجىم يوق، رازى بولغىن مېنىڭدىن،
رازىدۇرمەن مەنغۇ ياريم سېنىڭدىن.
ئايرىلماسام ئېردى كاشكى يانىڭدىن،
ئەندى يەنە قايتىپ قاچان كەلگەيسەن؟

ئەندى كېلۈر ـ كەلمەسلىكىڭ گۇماندا،
تىنچ ـ ئامان كېلۈرسەن، ئىگەم تۇتسا ئامانداً.
بۇ گۈلچىمەن سېنىڭ ئۈچۈن قىغاندا،
ھەسرەت بىلەن كۆپ يىغلار ئامان كەلگەيسەن.

غېرىب بىچارە گۈلچىمەنگە جاۋابەن يىغلاپ تۇرۇپ، بۇ بەيىتلارنى ئوقۇدى:

قادىر ئىگەم غەرىبلىققا سالماسا،

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

يىغلاما سەنەمجان يەنە كېلۈرمەن.
ئەجەل يېتىپ پەيمانەمىز تولىماسا،
يىغلاما گۈلچىمەنخان يەنە كېلۈرمەن.

مېنى كەتتى دەپان قىلما كۆچ فىغان،
جۇدالىق ئوتىدا بولما سەرگەردان.
ئۆلۈمدىن ساقلاسا بىزنى ھەق رەھمان،
گۈلچىمەنخان، يىغلاماغىن كېلۈرمەن.

فەرامۇش ئەتمەگىمدۇر ئەگمە قاشىڭنى،
نەركەسمەك كۆزۈڭدىن تۆكمە ياشىڭنى.
سەلامەت ئەيلەسۇن دەردىن باشىڭنى،
يىغلاماغىن، شاھ سەنەم، يەنە كېلۈرمەن.

ئايتالمادىم دەردىم ئېردى زىيادە،
بۇ ھىجران چۆلىگە كىردىم پىيادە،
نە يەرگە يەتكۈرۈر بىزنى ئىرادە،
ئۆلمەي ئېسەن بولسام يەنە كېلۈرمەن.

غەرىب ئاشىق ياتقان يەردە ياتقايسەن،
غەيرەت قىلىپ تەننى تەڭگە قاتقايسەن،
چىن ئاشىقدەك ئۆزنى ماڭا قاتقايسەن،
خوش ئەمدى، گۈلچىمەن، يولغا يۈرۈرمەن.

غېرىب يىغا - زارە بىلەن شىرۋانغا قاراپ، يولغا راۋان بولدى. گۈلچىمەن غېرىبنىڭ ئارقىسىدىن قاراپ يىغلاپ تۇرۇپ قالدى.

غېرىب كەتكەندىن كېيىن گۈلچىمەن ئۇنىڭ دەردى پىراقىدا ھەيران، سەرگەردان بولۇپ، بىخۇد ياتار ئىدى. گاھى ئىشق ئوتىدا كۆيۈپ چۈشكەن قىل مەسىللىك تولغىنار ئىدى. گاھى چىرايى زەپىرانەڭ سارغىيىپ، كۆزلىرىدىن تارام - تارام ياشلار ئاقار ئىدى. شاھى ئابباس قىزىنى بۇ ئەھۋالدا كۆرۈپ، بىرنەچچە داخان - پىرىخانلارنى كەلتۈرۈپ ئوقۇتتى. بۇنىڭدىن ھېچ نەرسە ھاسىل بولمىدى.

غېرىب بىچارە پىيادە يول يۈرۈپ، دىنار تېغىدىن ئۆتۈپ، شىرۋان تەرەپكە كېتىۋاتاتتى، يولدا بىرمۇنچە كارۋانلار يولۇقتى. ئۇلار بىلەن بىللە يۈرۈپ، بىرنەچچە كۈندىن كېيىن شىرۋانغا يېتىپ باردى. قارىسا ئاۋۋالقى يارۇ دوستلىرى ھەر قەرەپكە تارقاپ كېتىپ، ئۇنىڭ ئەھۋالىنى سورايدىغان ھېچكىشى قالماپتۇ.

غېرىب ھەيران بولۇپ يۈردى. كۆپ ئۆتمەي پادىشاھ ئاببىاستىن شىرۋان ھاكىمىغا مۆھۈرلۈك خەت كەلدى. خەتتە: «غېرىبنى شىرۋاندىن قۇزات شەھىرىگە ئېلىپ بېرىپ، سالىھ بەگكە تاپشۇرۇلسۇن» دېيىلگەنىدى. شۇنداق قىلىپ غېرىبنى قۇزات شەھىرىگە ئېلىپ بارىدى. سالىھ بەگ رەھىمدىل، ياخشى كىشى ئىدى. بۇ ئادەم غېرىبقا بىرمۇنچە نەسىھەت

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری

قىلىپ:

— بۇ يەردە تىنچ، ئۆز ئىختىيارىڭچە يۈرگىن، كېيىن ۋاقىت تېپىپ، سېنى پادىشاھ- تىن سوراپ، ئۆز يۈرتۇڭغا ئەۋەتىمىز، — دېدى. شۇنىڭ بىلەن غېرىب بىچارە ھەيران ۋە سەرگەردان بولۇپ، ئاھ - پىغانلار چېكىپ، بىر يىلنى ئۆتكۈزدى. ئاقىۋەت غۇربەنچىلىككە تاقەت قىلالماي، يا يۈرتىدىن، يا ئانىسى، سىڭلىسى ۋە مەھبۇبى گۈلچىمەندىن خەۋەر ئالالماي، يەنە شىرۋان شەھىرىگە يېنىپ كەلدى. ئەمما بۇ يەردىمۇ ئۆزۈن تۇرالماي، تەختى سۇلايمان دېگەن يەرگە بېرىپ، ئۇ يەردە بىر يىل تۇردى. كۆپ شەھەرلەرنى ئايلىنىپ نۇرغۇن مازار، گۇمبەزلەرنى، باغۇ بوستانلارنى ساياھەت قىلدى. گاھى تاغ - دەشت سەھرالارنى كېزىپ. گاھى غار ئىچىگە كىرىپ ھەپتىلەپ، ئايلاپ كىشىلەر كۆزىگە كۆرۈنمىدى. ئىشق دەردىدە مەست، بىخۇد بولۇپ يۈردى. شۇ يوسۇندا ئۈچ يېرىم يىل ئۆتتى.

غېرىب شىرۋانغا ئاخىرقى قېتىم كەلگەندە بابا نىياز خوراسانى دېگەن شەپقەتلىك كىشى بىلەن ئۇچرىشىپ تونۇشتى، بۇ ئادەم غېرىبنى دۇكىنىغا باشلاپ ئېلىپ بېرىپ، ھال - ئەھۋال سورىدى. غېرىبنىڭ ئەھۋالىنى بىلگەندىن كېيىن بابانىيازنىڭ كۆڭلى ئېرىپ، ئۆز قېشىدا تۇرۇشنى ئۆتۈندى. بۇ جەريانda بابا نىياز غېرىبغا كۆپ خېرىدارلىق قىلدى. ئەمما بىرنەچچە زامان ئۆتكەندىن كېيىن، بابا نىيازمۇ ئالەمدىن ئۆتتى. غېرىب تېخىمۇ ئېغىر ئەھۋالدا قالدى.

كۈنلەرنىڭ بىر كۈنى غېرىب ئۆيىنى سېغىنىپ، ئۆز يارىنى ياد ئېتىپ، ئانىسى - گۈلچېھرە، سىڭلىسى گۈلجەمىلە ۋە مەشۇقى گۈلچىمەنگە ئۈچ پارچە خەت يازدى. بۇ خەتلەر شاھى ئاببباسنىڭ قولىغا چۈشتى. شاھى ئاببباس خەتلەرنىڭ كىم - كىملەرگە يېزىلغانلىقىنى بىلگەندىن كېيىن، بۇ خەتلەرنى ۋەزىرى ئەينىددىنگە كىرگۈزدى. ئەينىددىن پادىشاھقا دېدى:

— ئەي پادىشاھىم، ۋەدىگە ۋاپا قىلماق كېرەك، غېرىبنى شىرۋانغا ئەۋەتكىلى يەتتە يىل بولدى. ھازىر يىگىرمە ئىككى ياشقا كىردى. غېرىبنىڭ گۈناھى ھەرقانچە ئېغىر بولسىمۇ، ئىلتىپات قىلىپ، ئۇنىڭ گۈناھىدىن ئۆتكەن بولسىلا، غېرىبنى بۇ يەرگە ئېلىپ كېلىپ، ئاشقىنى مەشۇقىغا قوشۇپ مۇراد - مەقسىتىگە يەتكۈزسەك، غېرىبنىڭ بىچارە ئانىسى، ئاجىز سىڭلىسى كۆپ خۇرسەن بولاتتى. پادىشاھ ئائىلاج غېرىبنىڭ ئانىسى ۋە سىڭلىسىنى چاقىرتىپ، بۇلارغا غېرىبنىڭ يازغان خېتىنى بەردى. خەتنى گۈلجەمىلە ئوقۇ- دى. خەتتە كۆپ تەسىرلىك سۆزلەر بار ئىدى. غېرىبنىڭ ئانىسى ھەم سىڭلىسى گۈلجەمىلە ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي، قاتتىق ئۇن بىلەن يىغلاشتى ۋە ئىختىيارسىز ھوشىدىن كەتتى. بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ پادىشاھنىڭ كۆڭلى ئېرىگەندەك بولدى. ئۇچىنچى خەتنى گۈلناھال ئارقا- لىق گۈلچىمەنگە كىرگۈزۈپ بەردى. پادىشاھ ئورنىدا ئولتۇرالماي، ئاستا ماراپ بېرىپ قىزى گۈلچىمەننىڭ دېرىزىسىدىن قاراپ تۇردى. گۈلچىمەن خەتنى ئوقۇپ كۆرۈپ، ئىختىيارسىز ناله - پىغانلار بىلەن ئاھ ئۇرۇپ، بىھوش بولۇپ يىقىلدى. پادىشاھ بۇنى كۆرۈپ، يېنىپ بېرىپ ئۆز جايىدا ئولتۇردى. دەرھال تېۋىپلارنى چاقىرتىپ، دورا - دەرمانلار بىلەن ئىلاج قىلدۇردى. ئەمما شاھ سەنەم ھوشىغا كەلمىدى. پادىشاھ گۈلچىمەننىڭ بېشىنى تىزىغا ئېلىپ ئولتۇرۇپ، بۇلارنى مۇنداق سەرگەردان قىلىپ قويغىنىغا كۆپ پۇشايمان قىلدى ۋە ۋەزىرگە يۈيرۇق قىلىپ غېرىبنى تېپىپ كېلىشنى تاپشۇردى.

غېرىب بىچارە يۈرتىدىن، گۈلچىمەندىن، ئانىسى ۋە سىڭلىسىدىن خەۋەر ئالالماي، شاھ سەنەمنى ياد قىلىپ تولا يىغلار ئىدى. بىر كېچە غېرىب شاھ سەنەمنى چۈشىدە كۆردى.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری

ئويغىنىپ، تۇرغاندىن كېيىن بۇ ھېيىتلارنى ئوقۇدى:

شامۇ سەھەر فەريات ئېتىپ،
ئاھ سەنەم دېسەممۇكىن.
غەملىك كۆڭۈلنى شاد ئېتىپ،
گۈلچىمەننى دېسەممۇكىن.

تۇشۇمدە كۆرمىشىمەن ئانى،
ياد قىلۇرمۇ ئول مېنى.
بولسا ئامان جانۇ تېنى،
دەرد ـ ئەلەمىم دېسەممۇكىن.

ياد ئانامنى كۆرمەدىم،
ھالۇ دىلىنى سورمادىم.
يار بىلەن مەن يۇرمەدىم،
دەردۇ غەمىم دېسەممۇكىن.

كۆيۈپ سەنەمنىڭ ئوتىدىن،
كەتتىم ئاتامنىڭ يۇرتىدىن.
بىر سۆز ئىشىتتىم تۇتىدىن،
بۇ سىرىمنى دېسەممۇكىن.

ئاتىم ئىدى ئابدۇلۋاھاب،
ئىشق ئوتىدا بولدۇم كاۋاب.
دىلبەر ئۈچۈن ھالىم خەراب،
ئاھ سەنەمىم دېسەممۇكىن.

ئەندى مېنىڭ ئاتىم غەرىب،
قالدىم غەم ئىچرە سارغايىپ،
كۆرەر كۆزۈمدىن ئايرىلىپ،
ئۆز ئەملىم دېسەممۇكىن.

غېرىب بىچارە گۈلچىمەننىڭ ئىشقىدا دەشت ـ باياۋانلارنى كېزىپ، تاغۇ تاش سەھرالاردا يۇرۇپ، كۆپ مۇشەققەتلەر چەكتى. تولا يىغلاۋېرىپ، ئاقىۋەتتە كۆزلىرى كور بولۇپ قالدى، ئۇشبۇ ھالدا قۇزات شەھرىگە كىرىپ، كوچىلاردا ئاھ سەنەم، دەپ مەست ـ مۇستەغرەق يۇرەتتى. ئۇششاق بالىلار غېرىبنىڭ ئارقىسىغا كىرىۋالاتتى. بۇ شەھەرنىڭ بىر چېتىدە قەدىم زامانىدىن قالغان «ئاشقلار قۇدۇقى» دەپ ئاتالغان بىر چوڭقۇر قۇدۇق بار ئىدى. ئاخىرىدا غېرىب ئاھ چېكىپ، يىقىلا ـ قوپا يۇمىلىنىپ بېرىپ، شۇ قۇدۇققا چۈشۈپ كەتتى. بۇ ئەھۋالدىن خەۋەردار بولغان ئادەملەرنىڭ ھەممىسى يىغلاشتى. غېرىبنىڭ ئۆلگەن خەۋىرىنى بىر كىشىزەكنىڭ ئاغىسى ئارقىلىق بەكرى ئابادقا يەتكۈزمەكچى بولدى.

شاھ سەنەم شۇ كۈنلەردە غېرىبنىڭ پىراقىدا ئاھ ـ پىغانلار چېكىپ، غېرىبنى بىر كۆرسەم دەپ ئارزۇ قىلاتتى. بىر كېچە شاھ سەنەم چۈش كۆردى. ئاسماندىن بىر قۇش كېلىپ، گۈلچىمەننىڭ قولىدىن ئەگگۈشتەر ئۈزۈكىنى يۇلۇپ ئېلىپ، ھاۋاغا ئۇچۇپ چىقىپ كەتتى. دەرھال چۆچۈپ ئويغاندى. شۇ زامان ئاغچە گۈلناھالنى چاقىرىپ، شىرۋان تەرىپىدىن كارۋان خەۋىرىنى بىلىپ كېلىشنى تاپىلىدى. گۈلچىمەننىڭ كۆڭلى ئەنسىرەپ، يۇرىكى ئېغىپ، بىتاقەتلىك بىلەن بۇ بېيىتلارنى ئوقۇدى.

غەمدىن قۇتۇلمادى مېھنەتلىك باشىم،
يەنە باشىدىن غەم ـ غۇسسەگە يار ئولدۇم.
غەرىب ئېردى كېچە ـ كۈندۈز يولداشىم،
ئەندى يۇزىن بىر كۆرگەلى زار ئولدۇم.

بىرنەچچە ۋاقىت ۋەسلى بىلەن شاد ئىدىم،
غەم قايغۇدىن بىر ياخشى ئازاد ئىدىم.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

ۋەيرانەلىك كۆرمەي خۇش ئابات ئىدىم،
ئىشق ئېلىگىدىن، ئەندى كۆرۈك، خار ئولدۇم.

يار ۋەسلىگە يېتەرمەنمۇ جەھد ئېتىپ،
ۋەفا قىلماي قالدىممۇكىن ئەھد ئېتىپ.
ياكى خىزمەت قىلالمادىم زۇھد ئېتىپ،
خەلايىقلار ئىچرە شەرمىسار ئولدۇم.

سەنەم ئايتۇر ئەندى ماڭا سەفا يوق،
ياريم ئۇزاپ كەتتى ئەندى ۋەفا يوق.
ئەي گۈلچىمەن، بۇ دەردىڭگە دەۋا يوق،
يەنە قانداق بەلالارغا يار ئولدۇم.

گۈلناھال شاھ سەنەمنىڭ ھالىغا ئىچ ئاغرىتىپ، كۆڭلى بۇزۇلۇپ، تەسەللىي خاتىر ئۈچۈن بۇ بەيىتلارنى ئوقۇدى:

يىراقلىق دەردى تەقدىر قىسمەتى،
نىچۈك مۇنچە بىمەدارلىق، ئەي سەنەم.
نەچچە يىلدۇر مەنمۇ چەكتىم مېھنەتى،
مۇنچە نېمە بىقەرارلىق، ئەي سەنەم.

سەبىر بىلەن ئاشىق يېتەر مۇرادە،
بىر - بىرىدىن جۇدا قىلغان ئىرادە،
بىسەبىرلىك قىلماڭ ھەددىن زىيادە،
نىچۈك مۇنداق سىتەمكارلىق، ئەي سەنەم.

مېنى ئاغچە دەرلەر ئاتتىم گۈلناھال،
بەش كۈن بولسىمۇ ئويناپ - كۈلۈپ ئال.
ئۆمۈر ئۆتسۇن بۇ دۇنيادا خۇشال،
مۇنچە قىلماڭ بىقەرارلىق، ئەي سەنەم.

قالغان قىزلارمۇ تەسەللىي خاتىر ئۈچۈن گۈلچىمەنگە نەسىھەت قىلىپ تۇرغاندا، غېرىب-نىڭ ئۆلگەن خەۋىرىنى بىر كىشىزەك ئاغىسىدىن ئىشىتىپ كىردى، شاھ سەنەم بىر پەس بىتاقەت بولۇپ يىغلاپ، غېرىبنىڭ ئانىسىنى ۋە سىڭلىسىنى چاقىرىپ كېلىشكە بۇيرۇدى. ئاغچە گۈلناھال بۇلارنى ئېلىپ كەلگەندىن كېيىن گۈلچىمەن بۇ بەيىتلارنى ئوقۇدى:

قۇلاق سالغىن ئەندى مېنىڭ سۆزۈمگە،
شەپقەت بىلە باققىل ياشلىق كۆزۈمگە،
نەزەر قىلغىن زەئىپەر بولغان يۈزۈمگە،

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

خەندارلىق بازارىگىدىن ئايرىلدىڭ.

يەتتە يىل يۇرۇپدۇر شىرۋاندا،
مېنى قويدى ھەسرەت بىرلەن ئارماندا.
ئۆزى ياتمىش تۇشۇپ چاھۇ زىندادا،
شەھىد بولغان مەزارىگىدىن ئايرىلدىڭ.

ئەندى مەندەك ھېچ كىم داغدا قالماسۇن،
ئەڭگۈشتەرىن قولدىن بۇلاپ ئالماسۇن.
ھېچ كىمنىڭ باشىغا مۇنداق بەلا سالماسۇن،
جەفا چەككەن ئانارىگىدىن ئايرىلدىڭ.

گۈلچىمەندە قالدى ئەجەب كۆپ ئارمان،
قانچە ئايتسام كەم بولماس داغ ھىجران.
ئۆلگەنىنى كۆرۈپ كېلىپدۇر كارۋان،
مەندەك سەنمۇ دىلدارىگىدىن ئايرىلدىڭ.

غېرىبنىڭ ئانىسى بۇنى ئىشتىپ، بىھوش بولۇپ يىقىلدى. قالغانلارمۇ ئىختىيارسىز يىغلاشتى. ئاندىن كېيىن غېرىبنىڭ ئانىسى بۇ بەيىتلارنى ئوقۇپ يىغلايدۇ:

ئاھكىم، ئالەمدىن ئۆتمىش قابىل، ھىممەتلىك بالام،
دەردۇ ھەسرەتلەر بىلەن كەتمىش، شۇ جائەتلىك بالام،
كىمگە ئايتىپ، كىمگە يىغلاي دەردۇ ئەھۋالىمنى مەن،
يۇرەكىم زەردابقا تولدى بولدۇم ھەسرەتلىك بالام،
كۆزلىرىمنىڭ رەۋشەنى، جانۇ تەنىمنىڭ راھەتى،
خۇش قىلىق، شىرىن زەبان، سۆزى لەززەتلىك بالام،
ئايرىلىپ ئەندى سېنىڭدىن، مەن نېچۇك تاقەت قىلاي،
تا قىيامەت بولدۇم ئاخىر داغۇ فۇرقەتلىك بالام.
ئاھ مەن گۈلچېھرە بىچارە ئاناڭ يىغلاپ مۇدام،
بولدۇم ئەندى دەردۇ ھەسرەتتە نەدامەتلىك بالام.

گۈلجەمىلە بۇ بەيىتلارنى ئوقۇپ يىغلايدۇ:

مەن نېتەي ئالەمدىن مېھرىبان قارىنداشىم،
ئاھكىم، بولدى ماڭا ئاخىر زەمان قارىنداشىم.
بۇ فەلەك غەددارىنىڭ ئىلكىدە تارتىپ كۆپ جەفا،
ئاخىرى قىلمىش سەفەر سۇيى جىنان قارىنداشىم.

ئىستەسەم ئالەمنى تاپماسمەن ئاكامدەك بىر غەرىب،

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

بەرقى ھەسرەت بىرلە گۆرتەندى بۇ جان، قارىنداشىم.
گۈلجەمىلە گەندى ئايرىلمىش بەھارى باغدىن،
ياخشى خۇيلۇق، خۇشلەقا شىرىن زەبان قارىنداشىم.

* *

شاھى ئاببباس بۇ گەھۋالدىن ۋاقىپ بولۇپ، تېخىنمۇ قاتتىق پۇشايمان يەپ، بۇ بېيىتلارنى ئوقۇيدۇ:

ئۆز يۇرتىنىڭ قەدرىن بىلمەس مۇقىملىقدا،
غەرىب بولۇپ ئۆزگە يۇرتدا يۇرمەگۈنچە.
ياخشىلارنىڭ قەدرىن بىلمەس ھېلىمىلىقدا،
يىرىك سۆزلۈك يامانلارنى كۆرمەگۈنچە.

شاھلار بىلمەس گەدالمقنىڭ كۈلفەتلەرىن،
بايلار قايدىن بىلۇر چەككەن مېھنەتلەرىن،
خىجالەتدە فېقىر تارتقان ۋەھشەتلەرىن،
قايدىن بىلسۇن ھەسپى ھالىن سورماغۇنچە.

غەفلەت بىلەن ئىشق قەدرىگە يەتمەپدۇرمەن،
غەرىب ھالىق سوراپ پەرۋا ئەتمەپدۇرمەن.
قەدەم قويۇپ كەئبەسىرى كەتمەپدۇرمەن،
نېچۈك يەتكۈم، ھىممەت ئوتىن سۇرمەگۈنچە.

ئاببباس مۇدام ئىشق ئەھلىنى ياد ئەيلەگىل،
غەرىب ـ مىسكىنلەرنىڭ دىلىن شاد ئەيلەگىل.
ھۇكۈمەتدە سۇراغ ئەدلى داد ئەيلەگىل،
زۇلۇم قىلما، ئەدل بىرلەن سورماغۇنچە.

ئاشىق ئەھلى دائىم يۇرەر مەلامەتدە،
رەنجۇ مېھنەت كۆرەر ھەردەم مەشەققەتدە.
خەلق تىلىدىن بولماس ئىمىش سەلامەتدە،
ئاشىق بولماس مەلامەتنى كۆرمەگۈنچە.

ئاشىق بولماي ئىشق قەدرىنى بىلەلمەدىم،
بىلگەن چاغدا مەن ئۆلارنى تاپالمادىم.
تەغدىرغە ھېچ تەدبىر ـ ئىلاق ئېتەلمەدىم،
ئاببباس نېتەر ئىشقنى ئۆزى كۆرمەگۈنچە.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری

* *

شۇ كۈنلەردە گۈلچىمەن بىچارە يول جابدۇقلىرىنى ھازىرلاپ، كېنىزەك قىزلار بىلەن شىرۋان شەھىرىگە كېلىپ، غېرىب چۈشكەن قۇدۇقنىڭ لېۋىگە چېدىر تىكتۇرۇپ، بىرنەچچە زامانىنى ئۆتكۈزدى. گۈلچىمەنگە ئۆز يېقىنلىرىنىڭ بەرگەن تەسەللى خاتىرىلىرى كار قىلماي، ئۇنىڭ ئەھۋالى كۈندىن - كۈنگە يامانلاشتى. ئاخىرىدا غېرىبنىڭ پىراقىدا ھېچ تاقەت قىلالماي، ئاتا - ئانىسىغا ۋە دوست - يارانلىرىغا تۆۋەندىكى ۋىدانامىنى بىر قەغەزگە پۈتۈپ قويۇپ، ئۆزىنى قۇدۇققا تاشلايدۇ:

مەن كېتەر بولدۇم جەھاندىن، ئەي يارانلار، ياخشى قال،
بىز بىلەن تەڭ چوڭ بولۇشقان نەۋ جەۋانلار ياخشى قال.
مېھرىبان مۇشپىق ئانام مەن خەستەدىن رازى بولۇڭ،
ھەم ئاتام بىرلە قارىنداش مېھرىبانلار ياخشى قال،
ئانچە چۆكتۈم دەردۇ مېھنەت، دوستانلار ياخشى قال.
بالا دەپ ئېغىر قوساقدا كۆتەرىپ تارتىپ جەفا،
ئاق سۈتتىن بەرگەن ئانام قىلدىم خەفا ياخشى قال.
گۈلچىمەنى ياد ئېتىڭلار گۈلجەمىلە، گۈلناھال،
بىللە يۈرگەن يارۇ دوستلاردۇر فىشانلار ياخشى قال.
گۈلچىمەن يەتتى مۇرادىغا، يېتىشتى جايىغا،
مەشۇقى ئاشىقنى تاپتى بارچە جانلار ياخشى قال.

كىشىلەر بۇ ئىككى ئاشىق - مەشۇقنى قۇدۇقتىن ئېلىپ چىقىپ، بىر جايغا دەپنە قىلىدۇ.

* *

«ئۇيغۇر ئەدەبىياتى» (ئاتالمۇتا، 1982 - يىل نەشرى) دىن نەشرگە تەييارلاندى.
نەشرگە تەييارلىغۇچى: **ئابلىمىت ئەھەت**